

Klassijuhataja (enda) rollimääratlus

Kes olen mina klassijuhatajana? Kas olen lastele pigem sõber, ema või nn *role model*? Milliseid väärtusi ma endas kannan ja mida soovin lastele edasi anda? Millistest käitumismallidest juhindun? Sageli kujuneb klassijuhataja tegevus selle alusel, mida ta enda tugevustena näeb või mis tal lihtsalt hästi välja tuleb. Nagu sissejuhatuses öeldud, võivad nendeks rollideks olla nii advokaat, politseinik, arst kui ka psühholoog.

Nägemus oma ülesannetest ja vajadus erinevate rollide järele võib ajaga muutuda.

Mul on olnud äärmiselt põnev oma klassiga koos 12 aastat muutuda. Algusaastatel olin ma ema rollis. Sageli ütlesidki õpilased mulle „emme“, ise küll veidi häbenedes, kuid samas soojalt. Oli vaja ka kindlakäelist ja konkreetset täiskasvanut, kes seab piire ja annab turvatunnet. Õpilaste murdeikka jõudes vajasid nad kõige rohkem partnerit ja kuulajat. Keskkoolis vajasid õpilased juba rohkem ka kaaslast, juhendaja tuge. Kõik rollid kätkevad endas erinevaid käitumisi. Nn ema rollis klassijuhatajana tuli rohkem öelda „kuidas on?“. Murdeeaaliga klassiga koos olles võtsin aega kuulamiseks, õpilaste vajaduste peegeldamiseks, andsin neile aega ja tuge selleks, et nad jõuaksid ise oma probleemide tuumani. Lõpuklassi õpilane vajab vahel tagasisidet oma ideedele, tahab koos plaane arutada ja otsida lahendusi mitte niivõrd oma sõnastamata tunnetele, vaid rohkem praktilistele valikutele ja tegevustele.

Klassijuhataja rollinägemus sõltub nii konkreetsest klassist kui ka paljudest teistest asjaoludest. Näiteks:

- Kas see on õpetaja elu esimene klass?
- Kas klassijuhatajaks ollakse sellele klassile alles esimest aastat?
- Millise klassi- või kooliastmega on tegemist?

Mõnikord kui klassijuhataja võtab klassi teise õpetaja käest üle, võib ta seista silmitsi olukorraga, kus eelmise klassijuhataja, klassi ja lastevanemate ootused klassijuhatajale on teistsugused kui need, mida uus klassijuhataja pakkuda soovib ja kus end tugevana tunneb. Aga kuidas teada, millega on klass harjunud ja mida nad ootavad? Kuidas saab õpetaja seda küsida? Teha klassiõhtu ja korraldada mängu? Küsida vanemate käest? Minna matkale? Kui klassijuhatajal on vähe kogemusi, siis kelle käest nõu küsida? Kas on olemas tugistruktuur või tuleb lähtuda kõhutundest?

Võib ka juhtuda, et klassijuhataja saatis just koolist ära lõpuklassi, kelle tavade ja meelsusega oli juba harjunud, keda oli õppinud armastama. Nüüd äkki on õpetaja ees jälle väikesed õpilased, kes on täiesti isemoodi. Kuidas nendega harjuda? Kes õpetaja neile nüüd on?

Kõige olulisem on oma rollinägemuse puhul see, et kõik otsused ja valikud tuleb korralikult läbi mõelda. Ülekoormuse tõttu võib tööülesannete väljakujunemine jääda juhuse hooleks ja siis võib juhtuda, et klassijuhataja igapäevased valikud ei toeta klassi üldse. Kui õpetaja järele mõtleks, tähtsustaks ta isegi teisi asju. Tegutsedes nii kuidas juhtub ja lastes asjadel omasoodu minna, seisab õpetaja pidevalt silmitsi ebaseaduslike olukordadega, mida oleks saanud ennetada. Juba väljakujunenud konfliktidega on keerulisem toime tulla, see on emotsionaalselt raskem ja ajakulukam kui süsteemne tegevus probleemide vältimiseks.

Klassijuhatajal tasub oma rolle ja nende hierarhiat enda jaoks selgeks mõeldes rõhuda väärtustele – mis on oluline? Millest ma ei tahaks klassijuhatajana loobuda, eriti rollikonfliktis?

Praktiline harjutus

Enda väärtuste üle järele mõtlemine ja tööülesannete mõtestamine on väga motiveeriv ja põnev. Abivahendina võib kasutada refleksiooni toetavaid mõtisklusharjutusi. Soovi korral võib neid harjutusi teha ka koos teiste klassijuhatajatega, et oma tööd ühiselt analüüsida.

- Klassijuhatamine tähendab minu jaoks

.....
.....
.....

-

Klassijuhatamine

MURED

RÕÕMUD

.....
.....
.....
.....
.....

- **Mõtisklen ja kirjeldan – millise klassikultuuri kandja ma olen? Milliseid väärtusi tähtsustan klassis tervikuna? Kuidas juhin laste omavahelisi suhteid?**

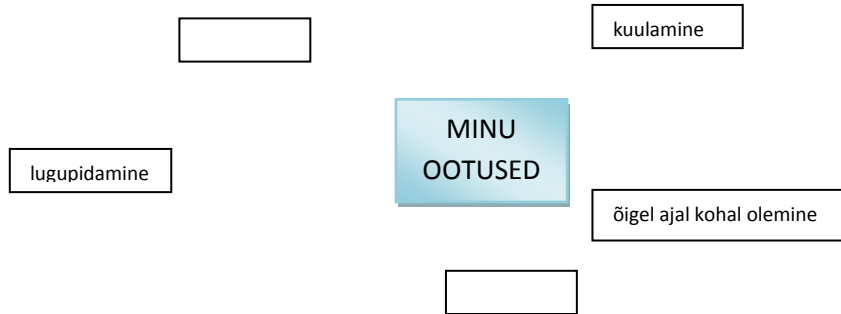
.....

.....

.....

.....

- **Mida pean oluliseks oma suhtlemises klassiga? Mida ootan iseendalt? Mida lastelt?**

Enne uue õppeaasta algust ja vahel keset õppeperioodi on hea iseendalt küsida – miks ma olen klassijuhataja, mida see roll mulle tähendab? Kas see on ainult/pigem kohustus või võimalus midagi ära teha? Vastus sellele küsimusele näitab, kuivõrd on klassijuhatajal motivatsiooni oma rolli kanda, kuidas ta sellesse suhtub ja milline on hoiak tegutsemisel.

Kui klassijuhataja on oma kõige tähtsamad ülesanded selgeks mõelnud, võiks ta need ka õpilaste ja vanematega läbi rääkida. Sageli mõistame sõnu erinevalt, tõlgendused lähtuvad iseendast. Näiteks võib erineda arusaam sellest, mis on kord. Eesti keeles sisaldavad laused „kord majja!” ja „kord on majas” üldjuhul (varjatud) tunnustust. On vanemaid, kellele tähendab „kord” eeskätt seda, et õpilased alluvad õpetaja korraldustele. Kehtestatud reeglite üle enam ei arutleta, ammugi ei tohi sallida nende rikkumist. On aga ka vanemaid, kes näevad „korrana” seda, et õpetaja eeldab lubaduste pidamist ja annab vastutuse teo kordasaatjale; et õpetaja väärtustab täpsust ja nõuab õpilastelt puhtust. Esimesel juhul näevad vanemad õpetajat distsipliini tagaja, autoriteetse võimuhoidjana. Teisel juhul pigem eeskuju, liidrina. Kolmandate jaoks on kord see, et õpilane käib korralikult koolis ja saab korralikud hinded. Õpetajalt eeldatakse sellisel puhul „korralikku õpetamist” – mida iganes see siis tähistab.

Rolliülene ülesanne: selitaja, dialoogidele suunaja

Inimesed näevad õpetajal nii palju tähtsaid rolle, et nende alla võib mattuda klassijuhataja kõige tähtsam ülesanne, mis on paljude rollide eeldus. Klassijuhataja täidab kogu aeg rolli olla väärtusselitaja, väärtuste üle arutlemise moderaator ja algataja.

Õpilased satuvad tihti konfliktidesse, mis on olemuselt kas vajadus- või väärtuspõhised. Täitmata vajadustest tulenevaid konflikte on lihtne lahendada ja nende lahendamise strateegiaid on võimalik õppida. Väärtuskonfliktid on keerulised ja nende lahendamine võtab kaua aega.

Väärtusselitusega tegelevad ka aineõpetajad, aga klassijuhatajale mängib elu tavaliselt ise kätte olukorrad, kus on vaja „nüüd ja kohe” mõista, kas probleemi põhjus on laste erinevad vajadused või sügavad ja sisulised väärtuskonfliktid. Tuleb otsustada, kas klassijuhataja saab sekkuda või pigem veenda. Selliseid olukordi õpetaja ei saa planeerida („Täna kavatsen kirjandustunnis käsitleda dilemmasid, mis olid Vargamäe Andresel), vaid need vajavad analüüsi ja sekkumist kohe, kui tekivad.

Inimestel on erinevad vajadused. Näiteks vajab mõni õpilane töö tegemiseks kaua aega, teine vaikust, kolmas hoopis võimalust end vahepeal liigutada. Saame õpetada lapsi teiste vajadusi mõistma – näiteks selgitada rahu vajavale lapsele, et tema kaaslane peab vahepeal püsti tõusma ja koridoris pörkepalliga hüppama sellepärast, et ta ei suuda muidu keskendunult lugeda.

Vaikust võib väärtustada vastukaaluna pidevale mürale koolis. Lastele võib õpetada, kuidas vaikust kuulata ja vaikusis olemist väärtustada. Tasub selgeks teha, kuidas vaikus võib olla vahend, mille abil süveneda. Mõni laps võib selle peale öelda, et tema ei vaja süvenemiseks vaikust. Kas see tähendab, et ta ei saa seda väärtust teistega jagada? Kuidas peaksime siis vaikus kui väärtuse osas kokku leppima? Kas alustame sellest, et vaikus on müra vastand? Või peaks õpetaja lähtuma mürareostusest kui tõendatud väsitajast? Viimasel juhul võiks klassiga kokku leppida, kuidas luua ja kasutada vaikust, mida targemad on juba tähtsaks nimetanud. Võib-olla on mõnel lapsel vaja alles õppida vaikust hindama.

Mõne väärtuse või käitumisprintsipi üle polegi õpetajal vaja pikemalt arutleda, sest see on kas selgelt hea või selgelt halb. Siis on küsimus selles, kuidas kehtestada kord. Õpetaja pilk ja jõud ei ulatu kaugemale, näiteks koolimaja nurga taha.

Näiteks, kas ja kuidas keelata õpilastel suitsetamine?

Minu põhimõte on: kui ma ei saa kontrolli saavutada, siis ma ei saa keelata. Küll aga andsin teada, et mulle ei meeldi see. Ma ei soovi, et nad tulevad tundi suitsuhaisuga. Me rääksime tervisest, küllastasime tervisemuuseumi. Rääkisime vanematega. Kindlasti ei kaotanud see suitsetamist täielikult, kuid tekitas ebamugavust ja häbitunnet.

Klassijuhataja saab panna grupid enda ümber dialoogi pidama – see on ehk olulisim sotsiaalne käitumismudel, mida lapsed võivad koolist kaasa saada. Selleks, et tegemist oleks tõesti dialoogiga, mis konflikte mitte ei tekita, vaid ennetab, on oluline väga teadlikult ja järjekindlalt järgida sallivat käitumist. Teistsuguse kartus, erinevuse halvustamine – need on kultuuris loodud hoiakud, mille enamik lapsi omandab enese teadmata. Lastel tekib küsimus, miks peaks sallima hea ja halva osas teistsuguseid arusaamu kui need, mida nad juba on õppinud? Või ka: miks mina pean õpetajaga viisakalt rääkima, aga tema võib minu peale häält tõsta? Ehk peaksime seda

õpetaja käest küsima? On ju võimalik, et ta ei teagi, et ta häält tõstab? Kõigile osapooltele, ka õpetajale, tuleks anda võimalus vastata, milline on tema meelest viisakas käitumine.

Tihti on just klassijuhataja see, kes peab ära tundma hetke, mil on vaja öelda: kuulame ära ka teise poole. Kuulame teda tähelepanelikult ja küsime siis edasi, kuni mõistame meile lähedaste inimeste käitumise motiive. Alles pärast tema mõistmist saame arutleda, kas peame tema motiive õigeks.

Dialoogile suunata pole lihtne, sest ka klassijuhatajal on emotsioonid. Kui õpetaja on hirmul, ei tule kuulamine meeldegi, ükskõik kui palju aastaid seda harjutada.

On olnud ekskursioon, kus õpilased on läinud oma rada uudistama ja kus olen hirmu tundnud ja sisemuses vihane olnud. Olen pidanud oma emotsioonidega väga palju tööd tegema. Seda selleks, et kui me oleme siis taas õnnelikult kokku saanud, ei hakkaks ma sõimama, karjuma ja riidlema, vaid kuulaks, annaks teada, kuidas ma muretsesin ja mida see tähendas ülejäänud grupile. Aga eelkõige kuulaks, mis juhtus ja püüaks mõista. Alati on olnud põhjused, millest saab juba edasi rääkida ja arutada, kuidas oleks võinud teisiti olla.

Kindlasti on iga õpetaja mingi probleemi ette sattudes mõelnud, kas selle lahendamine on ikka tema kui klassijuhataja ülesanne. Aga kes siis veel sekkuks või aitaks, kui mitte klassijuhataja?

Kokkuvõttes on klassijuhatajal rollikujutlustest kasu selleks, et saada aru, millised on tema käitumismudelid ühel või teisel eluperioodil, ühe või teise klassi arengu eri faasides. Tuleb mõelda, kas need lähevad kokku õpilaste, nende vanemate, teiste õpetajate ja/või direktsiooni nägemusega.

Rollikujutlused on siiski mõttekonstruktsioonid, mille varju ei tohi jääda ülesanne olla väärtuste selitaja ja dialoogile suunaja. Aga kuna alati pole just õpetaja see, kes arutelusid käivitab, tuleb klassijuhatajal mõelda ka sellele, kui hästi ta märkab õpilastevahelisi konflikte. Omaette kunst on õppima vahet teha, millised konfliktid tulenevad lahendamata vajadusest ning millised erinevatest väärtushinnangutest.